

Landboreformer.

Af

H. Waage.

I.

Den betydelige Stigning i Prisen paa Landbrugsprodukter, der er indtraadt i Løbet af den sidste halve Snes Aar, har skaffet Jordspørgsmaalet en Aktualitet, som dette Spørgsmaal ikke havde i den nærmest foregaaende Periode. Den haarde Konkurrence, som Landbruget i de oversøiske Lande, særlig Nordamerika, gennem en længere Aarrække paaførte de europæiske Landmænd, bevirkede, at Landbruget i Europa stagnerede eller dog udviklede sig mindre stærkt end Industrien. Samtidig aftog i adskillige europæiske Lande den ved Landbruget beskæftigede Del af Befolkningen enten absolut eller dog relativt i Forhold til den samlede Befolkning. Det var derfor i hine Tider en ret udbredt Anskuelse, at det europæiske Landbrug af en Slags Naturnødvendighed var dømt til Tilbagegang, og at Europas Folk ikke havde anden økonomisk Udvej end at udvikle deres Industri saa meget som muligt, eftersom Produktionen af Levnedsmidler og Raastoffer for Industrien i stigende Grad maatte tilfalde de nye

Lande«. Man kunde beklage denne Udvikling, særlig Befolkningsforskydningen fra Land til By, som samfundsmæssig uheldig, men man mente at være nødt til at bøje sig for Udviklingen som noget uundgaaeligt, og Tanken om Agrarreformer, der kunde bidrage til at fastholde Landbefolkningen ved Landbruget, forekomde fleste som en Utopi. Og forsaavidt Bestræbelserne for at fastholde Landarbejderne paa Landet gennem Oprettelsen af smaa Jordbrug havde andet Formaal end at skaffe Jordejerne billig Arbejdskraft for derigennem at holde den synkende Jordpris oppe, havde de nærmest en filantropisk Karakter. Den i Danmark i Aaret 1899 indførte Lovgivning om Statshusmandsbrug er saaledes en Slags social Lovgivning i Lighed med Lovgivningen om Sygekasser, Ulykkesforsikring for Arbejdere o. s. v. Den har kostet Staten meget betydelige Summer, hvis Udgivelse i al Fald kun kan forsvares, naar man anlægger en rent human og social Maalestok, thi fra et blot og bart økonomisk Synspunkt er Lovgivningen om Statshusmandsbrug utvivlsomt en temmelig daarlig Forretning.

De senere Aars Prisstigning paa Landbrugsprodukter har imidlertid bidraget betydelig til at ændre Synet paa det europæiske Landbrugs Fremtidsudsigter. Hvis man har haft den Tro, at det nordvestlige Europa efterhaanden vil blive helt industrialiseret, forvandlet til et England i stor Stil, hvor Landbruget vil komme til at spille en stedse mere underordnet Rolle, er den indtraadte Prisstigning en kraftig Paamindelse om, at en ensidig Udvikling af Industrien paa Bekostning af Landbruget kun kan gaa til en Tid, og at en permanent Afhængighed af Udlandet med Hensyn til Tilveje-

bringelsen af Befolkningens vigtigste Livsfornødenheder kan medføre meget alvorlige Ulemper. Om en saadan Afhængighed kan der nu ganske vist ikke tales for Danmarks Vedkommende, eftersom vor Landbrugsproduktion kan afgive et saa betydeligt Eksportoverskud ud over, hvad der forbruges i Landet selv. Men da saa stor en Del af vor Landbrugsproduktion eksporteres til Lande, hvor Befolkningen i den sidste Menneskealder er steget i langt stærkere Forhold end Landbrugsproduktionen, drages vi med ind i den herved fremkaldte Prisstigning, og de nuværende høje Priser paa Landbrugsprodukter har utvivlsomt nedsat Befolkningens Levelfod en Del under den inden Prisstigningen gældende Norm. Om store Dele af Befolkningen gælder det, at deres økonomiske Kaar nu er ringere end de var for 15 a 20 Aar siden, thi Udviklingen er ogsaa her hjemme gaaet væsentlig i industriel Retning, medens Produktionen af Landbrugsvarer til Befolkningens eget Forbrug ikke har holdt Skridt med Befolkningsforøgelsen.

De høje Priser paa Landbrugsprodukter har medført en betydelig Jordprisstigning, og Prisen paa Landbrugsjorden har nu naaet en lignende Højde som i de saakaldte »gode Tider« i Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede. For Landbrugets Udøvere er denne Jordprisstigning, der bevirker en Fordyrelse af Landmandens vigtigste Raastof, absolut ingen Fordel. Ved ethvert Ejerskifte eller ny Overtagelse af Forpagtning vil den tiltrædende Landbruger komme til at sidde for en efter de højere Produktpriser afpasset Afgift, og Fordelen ved det højere Prisniveau gaar da tabt for Landmanden og tilegnes af Ejerne af Jordværdierne i

Form af Prioritetsrenter eller Forpagtningsafgifter. For de tiltrædende Landbrugere er de høje Priser paa Landbrugsprodukter derfor ligesaa byrdefulde som for Forbrugerne. Skulde det efter kortere eller længere Tids Forløb hænde, at Priserne paa Landbrugsprodukter atter faldt, vil dette Prisfald selvfølgelig af Forbrugerne føles som en betydelig Lettelse, men Landmændene vil da komme i en lignende Situation som ved Prisfaldet i Firserne og Halvfemserne i forrige Aarhundrede. Den i de senere Aar indtraadte Prisstigning paa Landbrugsprodukter og den som Følge heraf indtraadte Jordprisstigning vil derfor under ingen Omstændigheder kunne gavne Landbrugerne eller betrygge deres Stilling. Landbrugsvirksomheden trives tværtimod bedst ved lave Jordpriser og et nogenlunde stabilt Prisniveau.

Naar Landmændene i Modsætning til den her forfægtede Anskuelse ofte vil hævde den Opfattelse, at høje Jordpriser er til Gavn for Landbrugsvirksomheden, er Grunden den, at de fleste Landmænd indtager en Dobbeltstilling, nemlig dels som Jordejere, dels som Landbrugere, og at de under de forhaandenværende Samfundstilstande føler deres privatøkonomiske Situation bedst sikret, jo højere Jordprisen er. Denne Omstændighed bidrager selvfølgelig i høj Grad til at for dunkle Erkendelsen af det virkelige Forhold, saa meget mere som Ejerne af Landbrugsjorden af let forstaaelige Grunde har en vis Tilbøjelighed til at benytte saakaldte Landbrugsinteresser som Dække og Skjul for deres rent privatøkonomiske Jordejerinteresser. Landbruget er jo vort Samfunds Kælebarn i langt højere Grad end noget andet Erhverv, og det er derfor ikke saa under-

ligt, at offentlige og private Bestræbelser for at bringe Jordpriserne i Vejret har større Udsigt til at vinde Bifald, naar de fremføres under et vist Skin af at gavne Landbruget.

Overfor denne Tendens hos Landmændene til at søge Landbrugets Trivsel i en Stigning af Jordpriserne er det derfor i høj Grad paa sin Plads at fastslaa, at en Jordprisstigning kun gavner Jordejerne, og at den vil medføre vanskeligere Kaar for de kommende Landbrugere. Der opstaar derfor ganske naturligt det Spørgsmaal, om der da ikke kan paavises noget Middel til at hindre denne Jordprisstigning. Dette Spørgsmaal besvares ofte benægtende, idet man gaar ud fra, at Jordprisstigningen er en naturnødvendig Følge af den indtraadte Stigning i Landbrugsprodukternes Pris. Da sidstnævnte Pris imidlertid som Følge af de her i Landet raadende Produktions- og Omsætningsforhold bestemmes af Verdensmarkedet, altsaa af Faktorer, hvorpaa vi ingen Indflydelse har, drager man den Slutning, at vi ogsaa staar magtesløse overfor Jordprisstigningen.

Denne Opfattelse beror dog paa en Misforstaaelse. Om en Stigning i Landbrugsprodukternes Pris skal medføre en Stigning i Jordpriserne, afhænger nemlig i første Linje af Beskaffenheden af den i vedkommende Samfund gældende Jordejendomsret, og den siden Aarhundredets Begyndelse indtraadte Stigning i vor Landbrugsjords Pris kan slet ikke forklares, naar man ikke har den i Danmark gældende Jordejendomsret i Erintring. Denne Ret er vel paa enkelte Punkter af Hensyn til Almenvellet underkastet visse Indskrænkninger, der ikke er uden Betydning. Men disse Indskrænk-

ninger, f. Eks. Forpligtelsen til at opretholde Bøndergaardene som selvstændige Avlsbrug, er dog ikke af anden Art end at Jordejendomsretten i det hele og store maa karakteriseres som en Særret eller et Privilegium for Jordejerne, og det er denne i Forhold til de jordløse privilegerede Stilling, der ved en Stigning i Landbrugsprodukternes Pris giver Jordejerne Adgang til at skaffe sig en forhøjet Afgift for Jordens Benyttelse eller en højere Købesum i Tilfælde af Salg.

At Forholdet er saaledes, bliver særlig indlysende, hvis man som Modstykke til det danske Samfund tænker sig et Samfund, hvis Jordejendomsret vilde betegne en polær Modsætning til den her i Landet gældende. Lad os f. Eks. tænke os et Samfund, der vel ligesom det danske anerkendte privat Jordejendomsret, men hvor Ejendomsretten til Jorden var underkastet den Indskrænkning, at enhver, der ønskede at drive Landbrug, kunde forlange sig Jord udlagt til Eje og Brug uden anden Forpligtelse end at betale de Jorden paa lagte Skatter til Stat og Kommune. I et saadant Samfund kunde en Stigning i Landbrugsprodukternes Pris ikke medføre nogen Prisforhøjelse paa Jorden. De stigende Priser paa Landbrugsprodukter vilde nemlig medføre, at de produktive Kræfter i Befolkningen i forholdsvis større Omfang end tidligere blev anvendte i Landbrugsproduktionens Tjeneste, og denne Overgang til en intensivere Landbrugsvirksomhed vilde under den her forudsatte Retstilstand blive fuldbyrdet paa den Maade, at de tiltrædende Producenter krævede Jord afstaaet af de hidtilværende Landbrugere. Da denne Afstaaelse af Jord imidlertid kunde kræves uden Betaling, vilde den indtraadte Stigning i Landbrugspro-

dukternes Pris ikke under nogen Form kunne bundfælde sig som en højere Jordpris.

En Stigning i Landbrugsprodukternes Pris vil altsaa ikke med Naturnødvendighed give sig Udslag i en højere Jordpris, men kun under visse bestemte retlige Betingelser. Og forsaavidt man erkender, at stigende Jordpriser er til Skade for Befolkningen i Almindelighed og for Jordbrugerne i Særdeleshed, kan man derfor ikke afvise Tanken om gennem Ændringer i den gældende Jordejendomsret at søge Jordprisstigningen hindret eller i al Fald begrænset saa meget som muligt.

Den foran omtalte meget udbredte Opfattelse, at høje Jordpriser er til Gavn for Landbruget, forfægtes selvfølgelig fortrinsvis af større Landejendomsbesiddere og Storbønder, hvis Magtstilling i Samfundet jo netop beror paa, at den nugældende Jordejendomsret giver dem næsten uindskrænket Ret til at raade over betydelige Jordarealer. Men ogsaa hos Smaagaardmænd og Husmænd, der ikke ejer stort mere Jord end de selv kan dyrke og kun undtagelsesvis benytter fremmed Medhjælp, kan man møde lignende Anskuelser. Efterhaanden som det sidstnævnte Lag af Ejendomsbesiddere siger sig løs fra de større Jordejeres Ledelse og vaagner til selvstændig Tænkning og Handling, er det imidlertid øjensynligt, at en rigtigere Opfattelse vinder Raaderum. De danske Husmandsforeninger, der i Løbet af den sidste halve Snes Aar har samlet en betydelig Del af Husmændene, har saaledes straks fra første Færd stillet sig paa det Standpunkt, at Husmandstanden er bedst tjent med, at Jorden bliver saa billig og let tilgængelig som muligt, og Foreningerne har

gentagne Gange vedtaget Resolutioner og Programmer, der er Udtryk for denne Opfattelse. Fra de større Jordejeres Side har man af og til søgt at overbevise Husmændene om, at de vedtagne Programmer strider mod Husmandsstandens egen Interesse, men disse Forsøg har ikke haft Held med sig. Husmændene véd selvfølgelig godt hvad de gør, naar de kræver, at Jorden skal gøres billig og let tilgængelig, thi Husmandsstanden som Helhed er jo i langt højere Grad jordkøbende end jordsælgende, og en Husmand behøver ikke at være nogen stor Regnemester for at kunne indse, at han ingen Interesse kan have af en Jordprisstigning, der ved Salget af hans Ejendom maaske kan indbringe ham et Par Tusinde Kroner, men samtidig gør det vanskeligere for hans Børn at blive selvstændige Jordbrugere og tvinger dem over i Proletariatets Rækker.

Betragter man Sagen fra Samfundets Standpunkt, er det ogsaa indlysende, at Almenheden ikke kan have nogen Interesse i, at den, der opgiver Landbrugsvirksomheden og sælger sin Ejendom, kan trække sig tilbage med en stor Afstaaelsessum. Samfundets Interesse er netop den stik modsatte og kræver altsaa, at den, der vil paabegynde Landbrugsvirksomhed, kan komme til at arbejde under saa gunstige Betingelser som muligt. I et Samfund som det nuværende, hvis Grundprincip kan siges at være en af Samfundshensyn begrænset Individualisme, er det af største Vigtighed at kunne aabne de enkelte den lettest mulige Adgang til selvstændig produktiv Virksomhed. I Teorien anerkendes dette vel ogsaa af alle, bortset maaske fra enkelte Socialister, men i Praksis kniber det jævnlig,

særlig i Spørgsmaalet om Adgangen til Jorden, hvor Hensynet til »Besiddelsen« og »velerhvervede Rettigheder« spiller saa stor en Rolle, takket være den Magtstilling i Samfundet, som Jordejerne under den nugældende Rets Herredømme indtager.

Husmandsforeningernes Krav om, at Jorden skal gøres lettere tilgængelig for dem, der vil dyrke den, er derfor ikke noget Klassekrav, ikke et Krav om Særrettigheder for Husmændene eller andre Jordbrugere, men et Samfundskrav, der umulig kan afvises i Længden. Hvis vi opretholder den bestaaende Retsordning, ofrer vi til Fordel for et Mindretal af Jordejere, der ikke giver os nogetsomhelst Vederlag for dette Offer, saavel de fremtidige Landbrugeres Interesse i at komme til at arbejde under de gunstigst mulige Betingelser som Forbrugernes Interesse i gennem en øget Landbrugsproduktion at faa Landbrugsprodukter til Købs for den billigst mulige Pris. Vi trænger derfor paa Agrarpolitikens Omraade til et fuldstændigt Systemskifte, saaledes at vor Jord, der under den nugældende Rets Herredømme først og fremmest betragtes som Rentekilde for Jordejerne, i første Række kan blive anerkendt som Værksted og Arbejdsplads for Befolkningen. Og for hele vor private og offentlige Økonomi vilde det sikkert være heldigst, om dette Systemskifte kunde komme saa snart som muligt.

Det nuværende Agrarsystem, der gør Ejendomsretten til Jorden til en Særret eller et Privilegium for et Mindretal af Befolkningen, har nemlig i adskillige Retninger særdeles skadelige Følger. Disse er jo skildrede tit nok, og jeg skal derfor ikke komme dybt ind paa Enkeltheder, men indskrænke mig til at frem-

drage nogle Hovedpunkter. Følgerne viser sig først og fremmest i en ustandselig Vækst af det ejendomsløse Proletariat. Proletariatet udgør nu en langt større Procentdel af Befolkningen end i tidligere Tid, og dets fortsatte Vækst indeholder en stor Fare for en rolig fremadskridende Samfundsudvikling. Det er i Virkeligheden meningsløst og selvmodsigende, at vi vedbliver at forøge Proletariatets politiske Rettigheder gennem Valgret til de lovgivende Forsamlinger og kommunale Raad samtidig med, at vi gennem en Opretholdelse af den bestaaende Jordejendomsret lægger Proletariatet større og større Hindringer i Vejen for at komme ud af den proletariske Tilværelse og arbejde sig frem til økonomisk Selvstændighed. Jo mere Proletariatet vokser i Tal, des mere vil hele Samfundsudviklingen blive præget af snævre proletariske Synsmaader, der er vor nedarvede nationale Kultur fremmede, fordi denne Kultur i væsentlig Grad bygger paa de enkelte Borgers økonomiske Selvstændighed og Uafhængighed. En fortsat Proletarisering af Befolkningen vil medføre en stor Svækkelse af vort Folks fysiske og aandelige Kraft, der vil kunne blive skæbnesvanger i Fremtiden.

En anden højst uheldig Følge af den bestaaende Jordejendomsret er den Forøgelse af den paa Jorden hvilende Prioritetsgæld, som stadig foregaar. Denne Stigning af Prioritetsgælden faar tilmed en særlig ondartet Karakter, naar vore Kreditforeningers Obligationer, som Tilfældet har været i de senere Aar, i større Omfang afhændes paa det udenlandske Marked, og den internationale Finansmagt derigennem faar mere Indflydelse paa vore økonomiske Forhold. For den enkelte Prioritetsskyldner kommer det ganske vist ud paa ét,

om Prioritetsrenten betales til indenlandske eller udenlandske Kreditorer, men anderledes stiller Sagen sig selvfølgelig, naar den ses fra Samfundets Standpunkt, thi en permanent Afhængighed af det udenlandske Pengemarked vil let kunne bringe Statsmagten i en beklagelig Afhængighed af Udlandet og under visse Forhold lamme dens politiske Handlefrihed.

Den Overgang til en intensivere Drift, som karakteriserer vort Landbrugs Udvikling i den sidste Menne-skealder, tages jævnlig til Indtægt af dem, der mener, at alt Landboforholdene vedrørende er saare godt. Dette er imidlertid ganske uberettiget. Med al Anerkendelse af den Dygtighed og Energi, som de danske Landmænd har lagt for Dagen i Kampen mod de ved den oversøiske Konkurrence fremkaldte ugunstige Konjunkturer, maa det hævdes, at Befolkningen som Helhed kun har ringe Glæde af de tekniske Fremskridt i vort Landbrug. Ja, hvis den intensive Drift var et Udtryk for, at Befolkningen havde lettere ved at skaffe sig de fornødne Næringsmidler eller at Jordbrugerne havde et større retligt Herredømme over Jorden end tidligere, saa at en større Del af Befolkningen nu kunde finde et lønnende Udkomme ved Jordbruget, kunde man betragte de tekniske Fremskridt med Tilfredshed. Men den nuværende intensive Drift i Landbruget har jo en hel anden Karakter, idet den saa godt som udelukkende er beregnet paa Fremstilling af Varer for det udenlandske Marked. Og hvis dette Marked skulde blive lukket eller delvis afspærret for os, maa den intensive Drift atter ophøre eller begrænses. Det vil da vise sig, at Landbruget i endnu ringere Grad end det nu er Tilfældet vil kunne fastholde Befolkningen,

og vi vil blive Vidner til en Affolkning af Landdistrikterne, endnu større end den vi hidtil har kendt.

At den til Landbruget knyttede Del af Befolkningen kun er vokset i ringe Grad i Sammenligning med den hele Befolkning, er vel det mest afgørende Vidnesbyrd om, at Befolkningen som Helhed kun har ringe Gavn og Glæde af den intensive Drift, og denne har da heller ikke formaaet i nogen synderlig Grad at bedre de økonomiske Kaar for de Landbrugsarbejdere, som ikke selv ejer Jord, men er henviste til at arbejde for andre. At Landarbejderne i den sidste Menneskealder i saa stort Omfang er udvandrede til Byerne og til de oversøiske Lande, skyldes i første Række Vanskelighederne ved at kunne grundlægge selvstændige Jordbrug. Hvis denne Bortvandring fra Landdistrikterne ikke havde fundet Sted, vilde Landarbejdernes Kaar have været endnu ringere og Fattigbyrden i Landkommunerne en Del større end nu. Naar det undertiden paastaas, at Landbruget under de nuværende Forhold kunde beskæftige langt flere Personer end det faktisk gør, er denne Paastand uden Rod i Virkeligheden. Hvis Landbruget virkelig havde manglet Arbejdskraft, vilde den store Forøgelse af Rodfrugtarealene og den stærke Stigning af Malkekøernes Antal, der er konstateret ved hver af de senere Tællinger, umulig have kunnet finde Sted. Det skal vel ikke benægtes, at Landmændene i en vis kort Tid af Aaret med Held for alle Parter kunde beskæftige lidt mere Arbejdskraft end nu, men i den allerstørste Del af Aaret er Tilbudet af Arbejdskraft til Gengæld mere end tilstrækkeligt, og den i vort Samfund forhaandenværende Arbejdsløshed vilde derfor ikke kunne afhjæl-

pes ved, at de arbejdsløse i Byerne vandrede ud paa Landet og tilbød Landmændene deres Tjeneste. Ved en saadan Udvandring vilde Arbejdsløsheden i Byerne ganske vist formindskes, men til Gengæld vilde Arbejdslønnen i Landbruget falde, og Arbejdsløsheden paa Landet i Vintertiden, der flere Steder er ret stor, vilde stige betydelig.

En Forandring i disse Forhold er umulig, saa længe Adgangen til Jorden som Følge af den nugældende Jordejendomsret undrages Befolkningen, og Landbrugsvirksomheden væsentlig drives med det Formaal at skaffe Jordejerne den højest mulige Rente gennem en Forcering af Eksporten af Landbrugsprodukter. Saa længe dette er Tilfældet, vil Proletariatet vokse og den paa Jorden hvilende Gæld stedse forøges. Da Kravene til Stat og Kommune samtidig uafbrudt stiger, særlig som Følge af den saakaldte »sociale Lovgivning«, ses det let, at den Situation, vi driver hen imod, ikke er uden Betænkelighed. Paa den ene Side stedse ringere Vilkaar for det produktivt arbejdende Landbrug, paa den anden Side stadig større Krav om Hjælp til de svage og nødlidende. Det stedse stigende Misforhold mellem disse Krav og Samfundets Evne til at honorere dem vil imidlertid kunne bidrage betydelig til Fremme af Kravet om en Landboreform, der letter Adgangen til selvstændigt produktivt Arbejde og derigennem overflødiggør i det mindste en Del af den sociale Lovgivning.

II.

En og anden vil maaske mene, at det i det foregaaende udkastede Billede af de nuværende Landboforhold i Danmark er for mørkt, men jeg tror ikke, at den, der vil prøve paa at naa frem til en upartisk og af Storgrundbesiddernes særlige Syn upaavirket Bedømmelse af Forholdene, vil finde synderligt at ændre i min Fremstilling. Naar det ikke des mindre synes at være ret vanskeligt at faa vore Statsmænd og ledende Politikere til at interessere sig for en Reform af Forholdene, er Grunden vel den, at Politikerne instinktmæssig har en Fornemmelse af, at kun radikale Forholdsregler vil kunne raade Bod paa Skavankerne. Og naar man erindrer, hvor konservativ den menneskelige Natur i sig er, kan man ikke undres over, at selv Politikere, der betegner sig som radikale, kvier sig ved at foretage den Operation, der alene kan bringe Bedring i Forholdene, og at de saa længe som muligt søger at hjælpe sig med allehaande Palliativer og Kvaksalverforanstaltninger.

Hertil maa særlig henregnes Lovgivningen om Statshusmandsbrug, der tog sin Begyndelse med Loven om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere af 24. Marts 1899 og er blevet fortsat ved de senere Love af 22. April 1904 og 30. April 1909. Disse Love, der har tiltrukket sig Opmærksomhed ogsaa udenfor Landets Grænser og er blevet benyttede som Forbillede for Lovgivning andetsteds, anføres jævnlig som Eksempler paa, hvor »fremskreden« Danmark er paa den sociale Lovgivnings Omraade. Nægtes kan det selvfølgelig heller ikke, at mange af Statshusmændene er

betydelig bedre stillede end de vilde have været, hvis de var vedblevne at være jordløse Landarbejdere, og hvis det gik an at se Sagen alene fra de Statshusmænds Standpunkt, hvem Lovene er komne til Gode, vilde der ikke være saa megen Anledning til Kritik. Men man kan ligesaa lidt her som ved Bedømmelsen af den øvrige sociale Lovgivning se bort fra de Udgifter, som Foranstaltningen har medført, og Oprettelsen af Statshusmandsbrug har kostet Staten betydelige Summer, der repræsenterer en meget stor Begunstigelse af enkelte Personer paa det hele Samfunds Bekostning. Og da den Begunstigelse, som Staten yder i Form af et højt Prioritetslaan til en ekstraordinær lav Rente, ofte vil have den Virkning, at Prisen for den Jord, som Statshusmændene køber, løftes i samme Forhold som Renten af Statslaanet gaar under den normale Prioritetsrente, vil Begunstigelsen hyppig ikke komme Statshusmanden selv, men Sælgeren af Jorden til gode, hvorved det hele Forhold bliver endnu mere uforsvarligt. Man har endvidere ofte paastaet, at de gennem Statshusmandslovgivningen indførte Statsbegunstigelser har den Virkning, at Prisen løftes ikke alene for den Jord, som Statshusmændene erhverver, men ogsaa for anden Jord, som erhverves til Oprettelse af Husmandsbrug. Der er meget, som taler for, at denne Paastand er rigtig, men det er efter Sagens Natur umuligt at føre noget egentligt Bevis for den. Alt i alt maa det saaledes siges, at de Ulemper i forskellige Retninger, som Statshusmandslovgivningen medfører, vejer tungt mod de Fordele, som den har bragt de enkelte Statshusmænd, og under Hensyn til de betydelige Ofre, som denne Lovgivning har paalagt Statskassen, og

som vilde blive endnu føleligere, hvis en Konjunkturforandring skulde gøre det vanskeligt eller umuligt for Statshusmændene at opfylde deres Forpligtelser, turde det Tidspunkt ikke ligge fjærnt, hvor man vil blive enig om, at det i Længden er umuligt at fortsætte ad denne Vej.

Foruden Statshusmandsbrugene er der i de senere Aar oprettet en Del mindre Landbrug, og hvis de nuværende Priser paa Landbrugsprodukter holder sig, er det ikke usandsynligt, at denne Bevægelse i nogen Grad vil blive fortsat. Den paabegyndte Udstykning møder dog betydelige Vanskeligheder, da Jordejerne under de nuværende Konjunkturer, hvor en yderligere Jordprisstigning ventes, ikke er synderlig tilbøjelige til at skille sig af med deres Jord. Udstykningen foregaar vistnok mest i Landets magrere Egne, hvor Arbejdslønnen i Landbruget fra ældre Tid har været og stadig er højere end i de mere frugtbare Egne. Naar en Prisstigning paa Landbrugets Produkter gør en mere intensiv Drift lønnende, men Jordejerne paa Grund af større Lønfordringer fra Landarbejdernes Side har vanskeligt ved at foretage denne Overgang til intensiv Drift, vil nemlig Ejerne af større Jordarealer i Landets magrere Egne være tilbøjelige til at skille sig af med en Del af deres Jord, eftersom de ved Salget kan opnaa en større Indtægt end de vilde faa, hvis de beholdt Jorden og selv foretog Overgangen til den intensive Drift. I de mere frugtbare Egne af Landet kan Jordejerne derimod iværksætte Overgangen til en intensivere Drift ved at indføre fremmed, væsentlig polsk Arbejdskraft, hvis Anvendelse næppe kan betale sig paa mindre frugtbar Jord. Det kan derfor ikke ventes, at

den paabegyndte Udstykning vil blive fortsat i et saadant Omfang, at den i nogen væsentlig Grad skulde forandre Landboforholdenes Karakter.

Til Fremme af Udstykningen er der i adskillige Egne af Landet dannet Udstykningsforeninger, der delvis virker med Statens Støtte i Henhold til Lovene af 6. April 1906 og 13. Maj 1911. Enkelte af disse Udstykningsforeninger kan opvise ganske pæne Resultater, andre har maattet indskrænke deres Virksomhed til Udstykning af nogle større Bøndergaarde med nedbrændte eller faldefærdige Bygninger, atter andre kan derimod ikke opvise noget nævneværdigt Resultat af deres Virksomhed. Ved Dannelsen af Udstykningsforeningerne er man i Almindelighed gaaet ud fra, at Foreningerne, da al privatøkonomisk Fordel skal være udelukket, kan skaffe Jord til Raadighed paa billigere Betingelser end de private Spekulanter, de saakaldte »Gaardslagtere« er i Stand til, men naar man bortser fra enkelte isolerede Tilfælde, er det vistnok meget tvivlsomt, om disse Forventninger er gaaede i Opfyldelse. Det er tværtimod sandsynligt, at Dannelsen af Udstykningsforeninger nærmest har virket i Retning af at forhøje Jordpriserne, eftersom der nu paa Markedet er optraadt en Efterspørgsel, som man ikke tidligere kunde regne med, og hvis man tænker sig, at Udstykningsforeningerne ved yderligere Støtte fra Statens eller privat Side blev sat i Stand til at give sig i Kast med større Opgaver end de for Tiden magter, vilde en Jordprisstigning uundgaaelig blive Følgen. Det maa overhovedet vel erindres, at om end en større Udstykning af Jorden er en uundværlig Bestanddel af enhver virkelig Landboreform, kan Opgaven dog ikke være at

faa Jorden udstykket for enhver Pris. En Udstykning, der ledsages af en betydelig Forøgelse af Prioritetsgælden, er et i høj Grad tveægget Sværd, men det ses ikke, hvorledes en slig Prioritetsforøgelse overhovedet skal kunne undgaas, saalænge den gældende Jordejendomsret ikke reformeres.

I de senere Aar er det gamle Spørgsmaal om Ophævelsen af Len og Stamhuse paany kommet paa Dagsordenen, og fra flere Sider er dette Spørgsmaal bragt i Forgrunden paa en saadan Maade, at man skulde tro, at Ophævelsen af det fideikommissariske Baand var ensbetydende med en grundlæggende Landboreform. Dette beror imidlertid paa en Misforstaaelse. De i det foregaaende fremdragne Skyggesider ved vore Landboforhold har deres Aarsager i den nugældende Jordejendomsrets absolute og uindskrænkede Karakter, men samfundsmæssig set virker den gældende Jordejendomsret i alt væsentligt paa samme Maade, hvad enten Jorden er undergivet fideikommissarisk Baand eller ikke. Bestræbelserne for Ophævelse af Fideikommissgodserne er som bekendt af gammel Dato, og de har ingen Forbindelse med de moderne Bestræbelser for at gøre Adgangen til Jorden lettere for dem, der vil dyrke den. Uviljen mod Fideikommissgodserne har oprindelig sit Udspring i det liberale Bourgeois Skinsyge mod den grundbesiddende Adel, og Bourgeoisiets Ønske om at komme i Besiddelse af Jordegods for derigennem at skaffe sig forøget politisk Indflydelse. Det er imidlertid umuligt at indse, at der socialpolitisk set skulde være nogetsomhelst vundet ved at faa de nuværende Lens- og Stamhusbesiddere ombyttede med borgerlig fødte Godsejere af kapital-

istisk Type, og da en Ophævelse af det fideikommis-
sariske Baand ikke vil ændre Landboforholdene eller
afhjælpe de Mangler, der klæber ved den nuværende
Ordning, er der ingen Grund til at optage en Kamp
for Afskaffelsen af Fideikommisgodserne. Det er en
Selvfølge, at de Indskrænkninger i Ejendomsretten over
Jorden, der omhandles i det følgende, ligesaa vel maa
ramme Lens- og Stamhusbesidderne som andre Jord-
ejere. Men der er ingen Grund til at træffe særlige
Lovbestemmelser med Hensyn til Fideikommisgodserne,
og der er saa meget mere Anledning til at advare imod
at drage Spørgsmaalet om Fideikommisserne i For-
grunden, som der kan være nogen Grund til at for-
mode, at visse Politikere, hvem en gennemgribende
Reform af Landboforholdene er ubekvem, vil søge at
forhale en saadan Reform ved at gøre Spørgsmaalet
om Fideikommisgodsernes Bevarelse eller Ophævelse
til et Hovedspørgsmaal, der kan aflede Opmærksom-
heden fra det, der er Jordspørgsmaalets egentlige
Kærne.

De i det foregaaende omtalte Reformbestræbelser,
Oprettelsen af Statshusmandsbrug, Dannelsen af Ud-
stykningsforeninger og Arbejdet for Ophævelsen af Len
og Stamhuse kan kun henregnes til Reformforsøg med
utjenlige Midler. En virkelig Reform af Landbofor-
holdene, der i væsentlig Grad letter den ugunstig stil-
lede Del af Befolkningen Adgangen til at komme i
Besiddelse af Jord og derigennem afhjælper Manglerne
ved den nu bestaaende Ordning, kan nemlig kun op-
naas ved Indførelsen af visse Indskrænkninger i Ejen-
domsretten over Jorden. Slige Indskrænkninger i Ejen-
domsretten er jo ikke ukendte i dansk Ret. Herhen

hører saaledes Forbudet mod Nedlægning og Sammenlægning af Bøndergaarde, Forbudet mod Nedlægning af de saakaldte Pligthuse og Bestemmelserne om Fredskovspligten. Disse Indskrænkninger i Ejendomsretten stammer alle fra ældre Tid, men de har heldigvis trodset den »liberale« Nationaløkonomis Angreb, og i vore Dage er der vel næppe nogen, der drister sig til at foreslaa dem afskaffede, i al Fald ikke uden at der samtidig indføres andre og mere tidssvarende, men mindst ligesaa vidtgaaende Indskrænkninger i Stedet.

At Ejendomsretten over Jorden maa underkastes visse Indskrænkninger af Hensyn til Almenheden, er dybt begrundet i Sagens Natur. Og en virkelig gennemført Liberalisme, der har frigjort sig for den ortodokse Økonomis ensidige privatøkonomiske Synsmaader og for Alvor vil tilstræbe en økonomisk Frigørelse af Befolkningen, maa i første Linje tage Sigte paa at hindre en ubegrænset Ejendomsret til Naturgoderne. Indskrænkninger i den private Jordejendomsret har derfor heller ikke noget med Socialismen at gøre, naar og forsaavidt som de ikke medfører noget Indgreb i den private Drift eller beskærer Ejendomsretten til de ved Arbejdet frembragte Værdier. Dette erkendes ogsaa af de overbeviste Socialister, der altid føler sig i et stærkt Modsætningsforhold til dem, der gennem Indskrænkninger i den private Jordejendomsret vil hæve denne Ret op i et højere Plan og formindske dens Karakter af Særret, Privilegium eller Monopol. Thi en socialistisk Samtundsordning staar og falder med Besvarelsen af det Spørgsmaal, om der skal indrømmes private Personer selvstændige, af Statsmagtens Vilkaarlighed uafhængige Rettigheder over Jorden, og

de rettroende Socialister handler derfor fuldstændig konsekvent, naar de modsætter sig en Reform af Jordejendomsretten, der vil gøre det lettere for private Personer at blive selvstændige Jordejere.

Da den nugældende Jordejendomsret som Følge af det Monopolelement, den indeholder, begunstiger et Mindretal af Statsborgerne paa Flertallets Bekostning, er den i Virkeligheden i Strid med de Grundsætninger om Statsborgernes Lighed for Loven, som Statsmagten iøvrigt hævder og praktiserer. Naar Forkæmperne for Henry Georges Beskatningsteorier i saa høj Grad betoner den Ulighed og Uretfærdighed, der knytter sig til den nuværende Ordning, og altsaa særlig appellerer til Retsfølelsen, skal dette derfor ikke bebrejdes dem. Paa den anden Side vil imidlertid selv den mest overbeviste Georgeist blive nødt til at indrømme, at den nugældende Jordejendomsret er en i vort Samfund saa dybt rodfæstet Indretning, og at dens Virkninger udstrækker sig til saa mange Forhold, at en Reform i Lighedens og Retfærdighedens Aand i bedste Fald kun vil kunne ske gradvis. De første Skridt paa Reformbanen vil, hvor indgribende de end maatte blive, nødvendigvis komme til at ligge temmelig langt fra det af Georgeisterne tilstræbte Endemaal, og naar man altsaa bliver nødt til foreløbig at nøjes med partielle Reforme, der vel begrænser, men dog ikke ophæver de bestaaende Særrettigheder over Jorden, er det selvfølgelig umuligt at begrunde et Reformforslag alene ved en almindelig Henvisning til, at disse Særrettigheder er uretfærdige og derfor principielt forkastelige. Først naar de økonomiske Hensyn tages med i Beregningen, først naar det paavises, at den bestaaende

Jordejendomsret ikke alene er uretfærdig, men tillige økonomisk skadelig saavel for Samfundet som for de enkelte, først da bliver det muligt at fremsætte et praktisk Forslag, hvis Præmisser og Konklusion stemmer overens. I den Henseende lader de fra georgistisk Side fremkommende Reformforslag ofte en Del tilbage at ønske.

De Indskrænkninger i Jordejendomsretten, der bør tilstræbes, maa gaa ud paa at begrænse Jordejernes Ret til at spærre for Jordens Brug, saaledes at Adgangen til at blive selvstændig Jordbruger gøres væsentlig lettere end den nu er. Reformen maa altsaa være af den Art, at den aabner Udsigt til, at vor Jord kan blive Genstand for en langt intensivere Dyrkning end nu. Og denne Overgang til en stedse intensivere Drift maa sættes i Værk helst uden Stigning af Jordværdien, men i al Fald med den mindst mulige Stigning.

Det kunde vel i flere Retninger være ønskeligt at sætte Maalet for en Reform af Jordejendomsretten endnu højere end her foreslaaet, saaledes at de nu bestaaende Særrettigheder blev yderligere formindskede. Det vil jo altid i nogen Grad bero paa et Skøn, hvor stort et Indgreb i en bestaaende Tilstand der er nødvendigt for at opnaa en vis Virkning. Imidlertid tror jeg, at den Del af Befolkningen, der lider mest under den gældende Rets uheldige Virkninger, vil føle sig fuldt tilfredsstillet ved en Reform, der aabner Adgang til en større Udstykning og intensivere Dyrkning af Jorden, uden at Jordprisen stiger. Paa den anden Side gaar det heller ikke an at sætte Maalet lavere, thi da Jordejerne paa Forhaand vil være ugunstig stemte

overfor ethvert Forslag om Indskrænkninger i Jordejendomsretten, vilde der ikke være nogen Mening i at optage en Kamp for Indskrænkninger, som ikke vilde faa nævneværdige socialøkonomiske Virkninger. Naar den planlagte Reform derimod kommer til at række vidt, vil dens forventede Følger kunne bidrage betydelig til at forsone Jordejerne med de Ofre, der for Samfundets Skyld paalægges dem, saa meget mere som det tør haabes, at i al Fald en Del af Jordejerne gennem den offentlige Menings Tryk vil komme til den Erkendelse, at en Reform af den nuværende Tilstand ogsaa vil være i Jordejernes egen velforstaaede Interesse. Skulde det nemlig hænde, at det nuværende spændte Forhold mellem Jordejernes privatøkonomiske Interesser og Almenhedens Interesse i, at Jorden anvendes paa den for det arbejdende Samfund hensigtsmæssigste Maade, blev yderligere tilspidset, vilde der let kunne indtræde en Situation, hvorunder Statsmagten vilde føle sig tvungen til at gøre endnu større Indgreb i de bestaaende Forhold end der kræves for at naa det foran opstillede Maal for en Reform, at tilvejebringe en større Udstykning og intensivere Dyrkning af Jorden, uden at Jordprisen stiger.

For at naa dette Maal kræves der efter min Anskuelse Indskrænkninger i Jordejendomsretten af en dobbelt Art. Der maa nemlig indføres dels en ny Beskatning af Jorden efter dens Værdi, dels en Ret for hver Mand til at kræve sig Jord udlagt til Eje og Brug. Ved den førstnævnte Foranstaltning indskrænkes Jordejendomsretten til Fordel for Almenheden, ved den sidstnævnte til Fordel for private.

III.

Siden d. 1. Juli 1904, fra hvilket Tidspunkt Gammel-skatten og Hartkornsskatterne til Staten bortfaldt og afløstes af Ejendomsskylden, svares det langt overvejende Beløb af de paa fast Ejendom hvilende Skatter som Kommuneskatter. Naar man vil reformere vore Landboforhold gennem en Reform af Jordbeskatningen, vil det derfor være naturligst at knytte denne Reform til en Ændring i Lovbestemmelserne om de kommunale Ejendomsskatter.

Den i 1903 indførte Ejendomsskyld har aldrig opnaaet at blive populær, og dens Upopularitet vil sikkert vokse efterhaanden som den i stigende Grad kommer til at afløse Hartkornet som Grundlag for den kommunale Beskatning af fast Ejendom. Som Beskatningsgrundlag havde Hartkornet den Mangel, at det ikke tog noget Hensyn til Jordens Beliggenhedsværdi, og at det som Følge af de siden Matrikuleringen iværksatte Nyopdyrkninger ikke længere repræsenterede de skyldsatte Jorders Bonitetsværdi i det rette Forhold. For Statsskatternes Vedkommende havde Hartkornets Mangler nu ingen Betydning, da disse Skatter faktisk betragtedes som uforanderlige og i Tidens Løb havde antaget Karakteren af Grundbyrder. Anderledes stillede Sagen sig derimod for Kommuneskatternes Vedkommende. Her havde Hartkornets Mangler efterhaanden medført en betydelig Ulighed i Beskatningen, en Ulighed, der blev saa meget mere følelig, som den kommunale Skattebyrde var stærkt stigende. Der var derfor god Grund til at reformere de kommunale Hartkornsskatter, men den Maade, hvorpaa Reformen blev

sat i Værk, nemlig ved Indførelsen af Ejendomsskyld som Beskatningsgrundlag i Stedet for Hartkornet, var ikke noget lykkeligt Greb.

Medens nemlig Hartkornsbeskatningen var en ren Jordskat og det paagældende Jordstykkets Anvendelse ikke paavirkede Skattens Størrelse, stiller Sagen sig anderledes for Ejendomsskyldens Vedkommende. Her er det de faste Ejendomes Værdi i Handel og Vandel, altsaa Værdien af Jorden med tilhørende Bygninger, Plantninger og Grundforbedringer, der danner Grundlaget for Beskatningen. Heraf følger for det første, at en Overgang fra Hartkorn til Ejendomsskyld betyder en Formindskelse af den paa Jorden hvilende Skattebyrde og en forøget Skat paa de ved Arbejdet frembragte Værdier. To lige store og ensartede Jordstykker, hvoraf det ene er bebygget, det andet derimod ubebygget, svarer samme Beløb i Hartkornsskat, men derimod en væsentlig forskellig Ejendomsskyld. Ved Overgangen fra Hartkorn til Ejendomsskyld forøges altsaa Skatten for de Ejendomme, hvis Bygninger udgør en forholdsvis større Del af den samlede Ejendoms Værdi, saa at Husmandslokker og Bolsteder faar en forholdsvis større Skat end Bøndergaarde og større Landejendomme. Og da selve Jordens Værdi i Handel og Vandel ogsaa afhænger af dens Anvendelse, idet f. Eks. 5 Tønder Land, der udgør et selvstændigt Husmandsbrug, betales med en langt højere Pris end tilsvarende Jordstykker, der udgør $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{100}$ af henholdsvis en Bondegaards eller en Hovedgaards Tilliggende, vil ogsaa den paa selve Jorden faldende Del af Ejendomsskylden komme til at hvile forholds-

vis tungere paa de mindre end paa de større Landejendomme.

Naar Ejendomsskylden altsaa rammer de mindre, intensivt drevne Landbrug forholdsvis haardere end de større Landbrug, er det ikke uden Føje, at denne Skat jævnlig karakteriseres som en Beskatning af Flid, Dygtighed og Foretagsomhed. Og efterhaanden som Ejendomsskylden kommer til at fortrænge Hartkornet som Grundlag for den kommunale Ejendomsbeskatning, vil Ejendomsskyldens Mangler blive stedse mere følelige. Det er derfor med god Grund, at Husmændenes Organisationer forlængst har krævet Ejendomsskylden omdannet til en Jordskyld, hvorved Bygninger og Forbedringer fritages for Skat og al Jord af lige Godhed kommer til at bære samme Skattebyrde uden Hensyn til, om Jorden hører til en større eller en mindre Landejendom.

I Kravet om Ejendomsskyldens Omdannelse til Jordskyld mødes de mindre Landejendomsbesidderes berettigede Ønsker om en retfærdigere Fordeling af Skattebyrden med de i Samfundshensyn begrundede Ønsker om, at det Offentlige skal hævde sin Førsteret til Jorden gennem Beskatning i et langt videre Omfang end det nu sker. En kraftig Beskatning af Jordrenten gennem en ren Jordskyld vil utvivlsomt bidrage til at formindske Jordspekulationen og modvirke Jordens Værdistigning. Selv om en saadan Beskatning ikke kan have saa omfattende Virkninger som den af H. George foreslaaede Beskatning, hvorved hele Jordrenten inddrages i det Offentliges Kasse, vil den dog i nogen Grad gøre det lettere at grunde selvstændige Landbrug og derigennem fremme en intensivere Jord-

dyrkning. En kraftig Jordrentebeskatning vil altsaa samtidig med at den sikrer Almenheden en Del af den Jordrente, som ellers vilde tilflyde private, ogsaa indirekte gavne Samfundet gennem den Støtte, den yder de privates Flid og Foretagsomhed.

Det vil let ses, at de her fremførte Synsmaader i væsentlige Punkter falder sammen med Henry Georges Anskuelse. Fra Henry George adskiller jeg mig dog deri, at jeg ikke forlanger Grundværdibeskatning indført som eneste Skat, og at jeg overhovedet ønsker at tage betydelig lempeligere paa de nuværende private Jordrentenydere end George anser for rigtigt. Jeg nærer ganske vist ingen Tvivl om, at et Samfund, i hvilket al Skat hviler paa Jorden, vil være betydelig sundere end det nuværende. Men dels anser jeg ikke Jordspørgsmaalet for løst alene derved, at man gennem en Grundværdibeskatning sikrer Jordrenten for Almenheden, thi til en Løsning af Jordspørgsmaalet kræves endvidere Indførelse af en personlig Ret til Jorden for enhver Samfundsborger, en Ret, hvortil Henry George som bekendt ingen Plads har i sit System. Og for det andet maa jeg hævde, at en Grundværdibeskatning efter H. Georges Forslag, ganske bortset fra Spørgsmaalet om en slig Beskatnings Retfærdighed eller Uretfærdighed, allerede af den Grund er utilraadelig, at den vilde medføre et saa stort Indgreb i den bestaaende Tilstand, at den vilde vække betydelig Misfornøjelse ogsaa hos mange af dem, hvem man netop tilsigter at gavne. Et saa stort Indgreb i det bestaaende er heller ikke nødvendigt for at naa det Maal for en Landboreform, jeg i det foregaaende har op-

stillet, nemlig at faa Jorden gjort let tilgængelig, uden at Jordprisen stiger.

Ud fra de her fremførte Synspunkter henstiller jeg til Overvejelse følgende Forslag til en ny kommunal Beskatning i Landkommunerne*):

1) Den nuværende Ejendomsskyld til Staten overdrages til Sognekommunerne;

2) De Skatter, der nu svares af Ejendomsskylden, altsaa baade den nuværende Statsskat, der i Følge Punkt 1 skal overgaa til Sognekommunerne, og den nuværende kommunale Skat omdannes straks til Jordskyld;

3) Den forøgede Indtægt, som Sognekommunen faar ved Erhvervelsen af den nuværende Ejendomsskyld til Staten, anvendes til Nedsættelse af den personlige Kommuneskat;

4) Der maa ikke fremtidig opkræves et større Beløb i Hartkornsskat end hvad der er udredet i det sidste Aar før Reformens Ikrafttræden. Heller ikke maa der fremtidig opkræves et større Beløb i personlig Kommuneskat end hvad der svarer til Forskellen mellem det Beløb af personlig Kommuneskat, som er udredet i det sidste Aar før Reformens Ikrafttræden, og den af Kommunen erhvervede Ejendomsskyld til Staten.

5) Det Beløb af Hartkornsskat og personlig Kommuneskat, der bliver tilbage efter Reglerne i Punkt 4,

*) En tilsvarende Reform af den kommunale Beskatning i København og Købstæderne vilde være naturlig og ønskelig, men da den nuværende kommunale Beskatning henholdsvis i København, Købstæderne og Landdistrikterne er ret forskellig, kræver den foreslaaede Reform af den kommunale Beskatning i Landkommunerne formentlig ikke med Nødvendighed en tilsvarende Reform for Københavns og Købstædernes Vedkommende.

overføres paa Jordskylden i Løbet af 25 Aar med $\frac{1}{25}$ aarlig eller med $\frac{1}{5}$ hvert 5te Aar. Efter Udløbet af de 25 Aar udredes al Kommuneskat som Jordskyld;

6) Der gives Staten Erstatning for den til Sognekommunerne overdragne Ejendomsskyld ved en forhøjet Indkomst- og Formueskat, der rammer Indkomster over 3000 Kr. og Formuer over 15000 Kr.

Efter dette Forslag afskaffes al Skat af fast Ejendom til Staten og efter en vis Tids Forløb al personlig Skat til Kommunen, saa at Jordskylden i Tidens Løb bliver Kommunens eneste Skattekilde.

Gennemførelsen af en Jordskyld kræver en fuldstændig Vurdering og Skyldsætning af al Landets Jord, og dette medfører selvfølgelig et betydeligt Arbejde og en ikke ringe Bekostning. Derimod er de tekniske Vanskeligheder ved en særskilt Vurdering af Jorden næppe saa store som det undertiden hævdes, særlig fra deres Side, der overhovedet er principielle Modstandere af Jordskylden. En særskilt Vurdering af Jorden og af arbejdsskabte Værdier foregaar jo saa at sige daglig i det praktiske Liv, nemlig hver Gang en fast Ejendom omsættes, eftersom de Købesummer, der betales for faste Ejendomme, altid bunder i en saadan særskilt Vurdering, skønt dette muligvis ikke altid er Parterne fuldt bevidst. Hermed skal det dog ikke være sagt, at der slet ingen Vanskeligheder foreligger for en særskilt Vurdering af Jordværdien, og da denne Vurdering ved Gennemførelsen af de her foreslaede Regler om den kommunale Beskatning vil faa en langt større Betydning som Skattegrundlag end den nuværende Ejendomsskyldvurdering, maa man selvfølgelig

søge Udveje til at overvinde Vanskelighederne saa fuldstændig som muligt. Dog bør der gøres opmærksom paa, at da selv de bedste Regler for en særskilt Vurdering af Jordværdien som alt Menneskeværk ikke kan være absolut fuldkomne, vilde det være urigtigt, om man lod sin Tilslutning til de her foreslaaede Beskatningsregler være udelukkende afhængig af, om Vurderingsreglerne kan faa den højest tænkelige Grad af Fuldkommenhed. Hvis man altsaa erkender, at den foreslaaede Jordskyld er retfærdig og økonomisk gavnlig for Landet, vilde det ikke være forsvarligt at afvise den, fordi Vurderingsreglerne ikke kan blive saa fuldkomne som i sig selv ønskeligt. Jeg fremdrager særlig dette Punkt, fordi det er saa overordentlig almindeligt, at Forslag om Indførelse af Jordskyld pure afvises med den Begrundelse, at det er umuligt at give Vurderingsregler, der virker absolut tilfredsstillende, medens dette Hensyn dog kun er et enkelt, om end særdeles vigtigt Moment blandt mange andre.

Vanskelighederne ved den særskilte Vurdering af Jordværdien kommer jo særlig frem, naar de ved Arbejdet skabte Værdier smelter sammen med Jordværdien og danner et uadskilleligt Hele med denne. At adskille Bygninger og Plantninger og andre udvortes synlige arbejdsskabte Værdier fra Jordværdien, volder derimod ingen Vanskelighed. Med Hensyn til saadanne Grundforbedringer, som smelter sammen med Jordværdien, maa Hovedreglen blive den, at Jorden vurderes i den Stand, hvori den er, altsaa inklusive Forbedringerne, men der maa til Gengæld aabnes Ejeren Adgang til et vist midlertidigt Fradrag for Værdien af de Grundforbedringer, hvoraf han endnu ikke har faaet

fuldt Udbytte. Der maa altsaa indføres et Amortisationssystem, saa at den ved Grundforbedringer skabte Jordværdi først henregnes til den skattepligtige Jordværdi efter Forløbet af en vis Aarrække, idet dennes Længde maa blive afhængig af Grundforbedringens Karakter. Store og omfattende Grundforbedringer, saasom Dræning og Opdyrkning af Hede- og Mosejord, maa lades skattefri i en længere Aarrække end mindre Grundforbedringer, saasom Mergling, Tilførsel af Kalk o. s. v. Det er selvfølgelig af stor Vigtighed, at Jordskylden indrettes paa en saadan Maade, at man ikke betager Jordejerne Lysten til at foretage Grundforbedringer, og netop dette skulde være en af Hovedfordelene ved at opgive Ejendomsskylden som Grundlag for Beskatning.

En Jordskyld, der skal realisere Princippet »lige Skat paa lige Jord«, maa iøvrigt fastsættes efter andre Regler end den nuværende Ejendomsskyld. Ejendomsskylden skal udtrykke Ejendommenes Værdi i Handel og Vandel og medfører derfor en uensartet Beskatning af ensartede Jorder, idet Vurderingen af tvende Jordstykker af samme Godhed og Beliggenhed bliver forskellig efter som Jorden henhører under en større eller en mindre Ejendom. Dette skal netop undgaas ved Jordskylden, og ved dennes Fastsættelse kan man derfor ikke uden videre lægge den Pris til Grund, der faktisk er blevet betalt for det paagældende Jordstykke. Dette er ogsaa rigtig erkendt ved de i Aarene 1911 og 1912 afholdte Prøvevurderinger til Jordskyld, ved hvilke Landbrugsejendomme eller Jord, der bør sammenstilles med saadanne, er vurderede »efter hvad en Td. Land af Beskaffenhed og Beliggenhed som det

paagældende Jordstykke maa antages efter Egnens Priser at ville koste i Handel og Vandel i ubebygget Stand, naar Jorden tænkes at høre til en middelstor Bondegaard». En Vurdering til Jordskyld vil derfor blive en Slags ny Matrikulering, idet man maa tage sit Udgangspunkt i visse bestemte Typer af Jord, og naar denne Jord er sat til en vis Pris eller Takst (Hartkorn), ud fra disse Ansættelser skyldsætte den øvrige Jord efter dennes Forhold til de udvalgte Typer. Saaledes bar man sig ad ved den Skyldsætning, der ligger til Grund for Matrikullen af 1844, hvor man dog kun tog Hensyn til Jordens naturlige Frugtbarhed og ganske saa bort fra Beliggenheden, medens man ved en ny Matrikulering selvfølgelig maa tage Hensyn til begge Momenter.

Hovedsagen ved en ny Matrikulering er selvfølgelig at faa en ligelig og retfærdig Vurdering af Jorden, og Overskyldraadet har sikkert Ret, naar det i Beretningen om den i 1912 afholdte Prøvevurdering udtaler, at dette ikke kan naas ved Hjælp af de Vurderingsmyndigheder, der bruges ved Ejendomsskyldvurderingen, men at der maa tilvejebringes et helt nyt Vurderingsapparat, først og fremmest en Centralmyndighed, der kan fastsætte Udgangspunkterne for Værdiansættelserne i de forskellige Dele af Landet. Den Opgave at tilvejebringe en ligelig Jordvurdering lettes iøvrigt betydelig, naar man som her foreslaaet indskrænker sig til at anvende Jordskylden ved den kommunale Beskatning, thi det bliver da uden Betydning, om man kan faa en ligelig Vurdering for hele Landet, naar blot man kan faa en ligelig Vurdering af alle til samme

Skattekreds (altsaa højst Amtskommunen) hørende Jorder.

Naar jeg har betegnet Vurderingen til Jordskyld som Tilvejebringelse af en ny Matrikul, maa jeg dog for at undgaa Misforstaaelse gøre opmærksom paa, at jeg ikke har tænkt paa en Matrikul af den samme faste og ubevægelige Karakter som de gamle Hartkornsmatrikler. En saadan Matrikul vilde ikke tilfredsstille Nutidens økonomiske Behov, der kræver en Skyldsætning af Jorden, som hurtig kan bringes à jour med indtrædende Forandringer i de enkelte Jordstykkers indbyrdes Værdiforhold. Bedst vil det være at foretage en aarlig Skyldsætning paa samme Maade som den aarlige Ansættelse til Indkomst- og Formueskat. Til en Begyndelse er dette maaske uopnaaeligt, men naar først Vurderingsapparatet er sat i System og Matrikulen udarbejdet, vil det nok vise sig, at det aarlige Arbejde med at holde Matrikulen à jour vil kunne iværksættes hurtigere og med ringere Bekostning end Ansættelsen til Indkomst- og Formueskat. Det er vel muligt, at den første Vurdering til Jordskyld vil tage længere Tid og udkræve et større Arbejde end en Ejendomsskyldvurdering, men dette vil ikke gælde de senere Jordskyldvurderinger, thi her er man ikke som ved en ny Ejendomsskyldvurdering nødt til at foretage en Besigtigelse af samtlige Ejendomme,

Skulde det vise sig, at Udarbejdelsen af en ny Matrikul vil komme til at strække sig over flere Aar, vil der næppe være noget til Hinder for indtil videre at opkræve Jordskylden paa Grundlag af foreløbige Vurderinger. Det er ganske vist ønskeligt at undgaa Opkrævning af Skatter efter et Grundlag, som maa

erkendes ikke at være fuldt tilfredsstillende, men da jeg af socialpolitiske Grunde anser det for særdeles vigtigt saa snart som muligt at komme bort fra den nuværende Ejendomsskyld og faa Jordskyld indført i Stedet, kan jeg ikke tillægge dette Hensyn ret megen Vægt, saa meget mindre som den nuværende Ejendomsskyldvurdering efter kyndige Folks Opfattelse ikke er særlig tilfredsstillende og en fortsat Opkrævning af Skat paa Grundlag af Ejendomsskylden derfor næppe vilde medføre større Retfærdighed i Beskatningen end en Jordskyld, der blev udredet efter en foreløbig Vurdering af Jorden.

IV.

Ved Gennemførelsen af den i det foregaaende skildrede Beskatningsreform vil man opnaa at sikre det Offentlige en væsentlig større Andel i Grundrenten end nu og derigennem i nogen Grad begrænse Kapital- og Finansmagtens Herredømme over Jorden. Man vil endvidere til en vis Grad gøre det lettere at grunde selvstændige Landbrug, og Ophævelsen af de nuværende Skatter paa Bygninger og Grundforbedringer vil for de mindre Jordbrugeres Vedkommende virke som en Lettelse og en Spore til landøkonomiske Fremskridt. Men den foreslaaede Skattereform vil ikke kunne hindre, at Jorden stiger i Pris alene som en Følge af Befolkningens Forøgelse, og som isoleret Foranstaltning derfor være utjenlig til Opnaaelsen af det Maal for en effektiv Landboreform, som jeg ovenfor har opstillet, nemlig at gøre Jorden let tilgængelig for Befolkningen, uden at Jordprisen stiger. For at dette Maal kan naas

vil det være nødvendigt at give Enkeltmand en lettere Adgang til at komme i Besiddelse af Jord end der haves under de nugældende Retsregler.

Jeg foreslaar derfor, at der i vor Lovgivning indføres en Ret for enhver fuldmyndig Mand til at forlange sig saa megen Jord udlagt til Eje og Brug, som han kan dyrke ved sit eget og sin Families Arbejde uden fremmed Medhjælp. Indførelsen af en saadan personlig Ret til Jorden for enhver dansk Statsborger vil være et sikkert Middel til at dæmme op imod en fortsat Proletarisering af Befolkningen. Og den personlige Ret til Jorden vil skabe bedre Kaar ikke alene for dem, der herigennem opnaar at blive selvstændige Jordbrugere, men ogsaa for den jordløse Befolkning, idet Konkurrencen paa Arbejdsmarkedet bliver mindre skarp, naar der sættes en Stopper for Proletariatets fortsatte Vækst. Anerkendelsen af en personlig Ret til Jorden vil foruden de gavnlige økonomiske Virkninger endvidere have en stor moralsk Betydning, da den vil bidrage mægtig til hos den enkelte at vække og styrke den Følelse af Samhørighed med Folk og Fædreland, som den stigende Proletarisering af Befolkningen nu truer med at undergrave. Retten til Jorden vil kunne bidrage betydelig til at hæve den synkende Nationalfølelse og anbefales derfor særlig til Overvejelse i de Kredse, hvor man uden at nære synderlig Interesse for socialpolitiske Spørgsmaal lægger særlig Vægt paa at vække og styrke den nationale Følelse.

I den nugældende Lovgivning findes der alt en svag Spire til Anerkendelsen af en personlig Ret til Jorden. I § 1 i Lov af 4. Juli 1850 angaaende Jords Afstaaelse til Opførelse af Fattighuse og Boliger for

husvilde Personer paa Landet m. m. hedder det nemlig: »Til Opførelse af Fattighuse samt af Boliger for husvilde Personer, der ikke mangle Evne til at erlægge den i Egnen sædvanlige Husleje, skal den fornødne Byggeplads kunne fordres Kommunen udlagt mod fuldstændig Erstatning til Grundejeren«. Den her hjemlede Ekspropriationsret havde utvivlsomt en vis Betydning i den Tid, da Fæsteforholdet endnu bestod i stor Udstrækning og det jævnlig kunde forekomme, at enkelte Godsejere ejede store sammenhængende Jordstrækninger, som de ønskede at bevare samlet. Det var da mange Steder næsten umuligt at komme i Besiddelse af den fornødne Jord til Byggepladser. Efterhaanden som Fæstegaardene er overgaaede til Selveje, er denne Vanskelighed ikke til Stede i saa høj Grad, og Loven anvendes vistnok kun meget sjælden nu til Dags. Ekspropriationsretten efter Loven af 4. Juli 1850 er jo ogsaa meget begrænset, idet den kun omfatter »den fornødne Byggeplads«, hvilket maa forstaas i strængeste Forstand, saa at selv en nok saa ringe Havelod ikke kan faas ved denne Ekspropriation.

Den nye Ret til at komme i Besiddelse af Jord, der bør indføres, bør tillægges enhver 25aarig Mand, som har Indfødsret og iøvrigt opfylder de for Valgret til Folketinget foreskrevne Betingelser. Maksimumsstørrelsen for Lodden maa som alt bemærket fastsættes til saa megen Jord, som den paagældende er i Stand til at dyrke ved sit eget og sin Families Arbejde uden fremmed Hjælp. Det vil dog sikkert være rigtigst i selve Loven at fastsætte bestemte Maksimumsregler efter Jordens Kvalitet. Den, der kun ønsker en mindre Lod, f. Eks. Haandværkere og andre Personer

udenfor den egentlige Jordbrugerklasse, som kun har Brug for en Byggeplads med Have, bør selvfølgelig have samme Ret til at faa sig Jord udlagt som Jordbrugere.

Jorden bør ikke saaledes som foreskrevet i den ovennævnte Lov af 4. Juli 1850 udlægges til Kommunen, men som Privatejendom. Der kunde ganske vist anføres en Del for, at Ejendomsretten over Jorden blev forbeholdt det Offentlige, enten Staten eller Kommunen, saa at de Jordbrugere, der fik Jorden i Besiddelse, blev Fæstere under det Offentlige. Herved vilde man opnaa, at den fulde Jordrente af den paagældende Jord for bestandig tilfaldt det Offentlige og altsaa ikke kunde tilegnes af private. Der kan heller ikke være nogen Tvivl om, at et offentligt Fæste kan indrettes paa en saadan Maade, at de paagældende Fæstere i deres Egenskab af Jordbrugere bliver ligesaa godt stilledes som Selvejere. Det maa imidlertid erindres, at der hos vor Landbefolkning hersker en ikke ringe Uvilje mod ethvert Slags Fæste, og hvor indlysende det end er, at det offentlige Fæste er væsentlig forskelligt fra det gamle private Fæste, eftersom det ikke medfører et Afhængighedsforhold til en privat Godsejer, er man i Praxis nødt til at regne med denne Uvilje. Etableringen af et Fæsteforhold til Stat eller Kommune vilde derfor gøre den hele Reform mindre tiltalende i Landbefolkningens Øjne, og det er heller ikke udelukket, at Eksistensen af en Klasse af Jordbrugere, der i visse Henseender kommer til at indtage en Retsstilling, forskellig fra de øvrige Jordbrugere, under visse Forhold kunde medføre politiske Vanskeligheder, der helst skulde undgaas. Af disse Grunde

holder jeg paa, at Jorden skal udlægges Brugere til Selveje, saa at den, der kommer i Besiddelse af Jord paa den omhandlede Maade, ikke faar nogen Undtagelsesstilling i Forhold til andre Jordbrugere. Dog maa der selvfølgelig skabes Garanti imod, at Jord kræves udlagt i rent Spekulationsøjemed, men denne Garanti kan opnaas ved en Bestemmelse om, at de Jordbrug, som oprettes paa den eksproprierede Jord, skal underkastes Pligthusforpligtelse, saa at de for bestandig skal opretholdes som selvstændige Brug. Er Jorden ikke udlagt i Landbrugsøjemed, men som Byggeplads, maatte der paalægges Jorden den Hæftelse, at der ikke kan opføres Lejehuse paa den. Skulde det i Tidens Løb vise sig ønskeligt at kunne anvende den paagældende Jord i andet Øjemed, maa der dog aabnes Adgang til at faa Pligthusforpligtelsen eller Forbudet mod Opførelsen af Lejehuse ophævet, men dette bør da kun indrømmes mod Betaling af en Afløsningssum til det Offentlige, svarende til den Værdiforøgelse, Jorden faar ved Forpligtelsens Ophævelse. En tilsvarende Regel burde sikkert ogsaa indføres med Hensyn til de alt bestaaende Hovedparcels- og Pligthusforpligtelser.

Anerkendelsen af en Ret for enhver fuldmyndig Mand til at forlange sig saa megen Jord udlagt til Eje og Brug, som han kan dyrke ved sit eget og sin Families Arbejde, maa naturligvis medføre en Forpligtelse for Jordejerne til at afgive saa megen Jord, at Retten kan blive virkeliggjort. Denne Forpligtelse maatte altsaa strængt taget paalægges enhver Ejendom, der har et saa stort Tilliggende, at Ejeren ikke kan dyrke det uden fremmed Medhjælp. Med det Folketal, som

Danmark nu har, er det imidlertid ikke nødvendigt at gaa saa vidt, idet der vil blive tilstrækkelig Jord til Raadighed, selv om Forpligtelsen til at afgive Jord indskrænkes betydelig ud over hvad der strængt taget følger af Princippet. Hvor langt man skal indskrænke Forpligtelsen til at afgive Jord, vil naturligvis i saa Fald bero paa et Skøn, men naar man sætter Maalet for en Landboreform saaledes, at der skal tilvejebringes en lettere Adgang til Jorden, uden at Jordprisen stiger, kan det vistnok forsvares at begrænse Forpligtelsen til at afgive Jord paa følgende Maade:

1) Ejendomme paa 4 Tdr. Hartkorn og derunder fritages for Ekspropriation;

2) Ejendomme paa 4—8 Tdr. Hartkorn kan ved Ekspropriation berøves højst $\frac{1}{4}$ af deres Hartkornstilliggende, dog at ingen Ejendom kan nedbringes under 4 Tdr. Hartkorn;

3) Ejendomme paa over 8 Tdr. Hartkorn kan ved Ekspropriation berøves alt det Hartkorn, hvormed deres Hartkornstilliggende overstiger 8 Tdr., og hvis Ejendommen ikke derved mister mindst $\frac{1}{4}$ af sit Hartkornstilliggende, endvidere saa meget, at den nævnte $\frac{1}{4}$ naas (denne sidste Tilføjelse er nødvendig for at hindre, at en Ejendom paa over 8 Tdr. Hartkorn med Hensyn til Ekspropriation skal kunne blive gunstigere stillet end Ejendomme paa 4—8 Tdr. Hartkorn).

Til Oplysning om, hvor megen Jord der efter disse Regler vil blive til Raadighed i Ekspropriationsøjemed, hidsættes følgende Beregning:

Af Ejendomme paa over 8 Tdr. Hartkorn findes ialt 5858 med 93707 Tdr. Hartkorn. Naar hver af disse Ejendomme faar Lov til at beholde 8 Tdr. Hartkorn,

bliver det 46864 Tdr. Til Raadighed i Ekspropriationsøjemed bliver altsaa $93707 \div 46864$ Tdr. = 46843 Tdr. Hartkorn.

Af Ejendomme paa 4—8 Tdr. Hartkorn findes 23327 med 132005 Tdr. Hartkorn. Det gennemsnitlige Hartkornstilliggende for hver af disse Ejendomme udgør 5,6 Tdr. Der kan altsaa gennemsnitlig eksproprieres 1,4 Tdr. Hartkorn fra hver Gaard, ialt 32658 Tdr. Hartkorn. Tilbage ved Gaardene bliver 99347 Tdr. Hartkorn.

Til Raadighed i Ekspropriationsøjemed bliver altsaa:

fra Ejendomme paa over 8 Tdr. Hrtk.	46843 Tdr. Hrtk.
fra Ejendomme paa 4—8 Tdr. Hrtk.	32658 — —
	ialt . . . 79501 Tdr. Hrtk.

Efter disse Regler fritages de mindre Bøndergaarde paa 1—4 Tdr. Hartkorn (ialt 47425 Gaarde med 103579 Tdr. Hartkorn) for Ekspropriation, medens de middelstore Bøndergaarde paa 4—8 Tdr. Hartkorn kun i forholdsvis mindre Grad berøres af Ekspropriationsreglerne, der hovedsagelig rammer de større Landejendomme (store Bøndergaarde og Hovedgaarde). Forpligtelsen til at afgive Jord til Oprettelsen af mindre Landbrug udvides altsaa med Ejendommenes Størrelse og deraf følgende Behov for fremmed Medhjælp til Driften.

Den, som ønsker sig Jord udlagt, maa henvende sig til Kommunalraadet, der først bør søge fremkaldt Tilbud om frivillig Overdragelse af Jord og først, naar dette glipper, skride til Ekspropriation.

Den Erstatning, der tilkommer Jordejeren for Jor-

dens Afstaaelse, skal efter Grundlovens § 82 være »fuldstændig«, men den nævnte Grundlovsbestemmelse er ikke til Hinder for, at der fastsættes visse Normalregler for Erstatningens Beregning, sigtende til at hindre en urimelig og unaturlig Opskruning af Priserne. Som en saadan Normalregel kan det anbefales at beregne Jordens Pris som om den hørte til en middelstor Bondegaard. Da al den Jord, der foreslaas undergivet de heromhandlede Ekspropriationsregler, henhører under Ejendomme, der i al Fald ikke er mindre, men snarest større end middelstore Bøndergaarde, vil Jordejeren ikke med Rette kunne beklage sig over en saadan Regel for Erstatningens Beregning. Og ved Fastsættelsen af en saadan Normalregel for Beregning af Erstatning i Ekspropriationstilfælde opnaar man Overensstemmelse med de Grundsætninger, der efter de ovenfor foreslaaede Regler skal anvendes ved Vurdering til Jordskyld, hvorefter Vurderingen skal være den samme uden Hensyn til, om Jorden henhører til en større eller en mindre Ejendom.

Paa den anden Side bør der gives enhver Ejendomsbesidder, mod hvem det heromhandlede Ekspropriationskrav gøres gældende, Ret til at forlange, at det Offentlige skal ekspropriere hele Ejendommen. En saadan Ret tilkommer jo sædvanligvis ikke Ejeren i Følge den nugældende Ekspropriationslovgivning, men da den heromhandlede Ekspropriation kan gribe ganske anderledes forstyrrende ind i en Landejendoms Drift end de Ekspropriationer, der finder Sted efter de gældende Regler, kræver Retfærdigheden, at der indrømmes Ejeren en saadan Ret. Det er vel tænkeligt, at Indrømmelse af en saadan Ret vil kunne vanskeliggøre

Ekspropriation i visse Tilfælde, men denne Ulempe kan dog ikke veje op imod Hensynet til Ejerens Krav paa ikke at blive forstyrret i sine landøkonomiske Dispositioner. Der kunde dog muligvis for de meget store Ejendommers Vedkommende være Anledning til at begrænse Ejerens Krav om, at det Offentlige skal ekspropriere hele Ejendommen, til det Tilfælde, hvor en vis større Del af Ejendommens Tilliggende kræves eksproprieret. Det maa nemlig erkendes, at Driftsforholdene paa en stor Landejendom kun i ringe Grad berøres, fordi der i en Udkant af Ejendommen skæres et mindre Areal bort. Der kunde derfor næppe indvendes noget imod, om man for Ejendomme paa over 12 Tdr. Hartkorn bestemte, at der ved Ekspropriation kan fratages Ejeren f. Eks. en Tiendedel af det ved Reformens Indførelse til Ejendommen hørende Areal, uden at han i den Anledning kan stille Krav om, at det Offentlige skal overtage hele Ejendommen, saa at dette Krav altsaa først kan stilles, naar Ekspropriationsretten gøres gældende udover den nævnte Tiendedel. Det er iøvrigt sandsynligt, at Landejendomsbesidderne kun undtagelsesvis vil benytte sig af denne Ret til i Ekspropriationstilfælde at kræve hele Ejendommen overtaget af det Offentlige. Naar Retten benyttes, maa det paalægges Kommunalraadet som den Myndighed, der skal forestaa de heromhandlede Ekspropriationer, at overtage Ejendommen paa Kommunens Vegne.

Der er iøvrigt ikke nogen Grund til at tro, at de foreslaaede Ekspropriationsregler vil blive anvendte særlig hyppig. Thi selve Eksistensen af en slig Adgang til Ekspropriation vil medføre, at Jordejerne bliver

tilbøjelige til frivillig at skille sig af med den Jord, som de eventuelt kan tvinges til at afstaa.

Hvis Folketallet her i Landet vedbliver at stige, vil man naturligvis efter kortere eller længere Tids Forløb naa det Punkt, hvor de fornævnte Begrænsninger i Ekspropriationsretten vil medføre, at det ikke mere bliver muligt at udlægge Jord efter de foreslaaede Regler. Naar dette Tidspunkt er naaet, vil en yderligere Befolkningstilvækst derfor drage en Jordprisstigning efter sig, med mindre man da skrider til en Udvidelse af Ekspropriationsretten. Det Problem, der til den Tid opstaar, kan vi dog trøstigt overlade til vore Efterkommere at løse. Teoretisk kan Jordspørgsmaalet ganske vist løses én Gang for alle, men i Praksis vil man sikkert altid blive nødt til at lade sig nøje med stykkevise Løsninger. Ændringer i Jordejendomsretten hører efter Sagens Natur til de vanskeligste Opgaver, som en Statsmand kan paatage sig, og Historien viser tilstrækkelig, at slige Ændringer kun gennemføres under et stærkt Tryk af en praktisk Nødvendighed. Vore Efterkommere vil derfor ikke med Føje kunne rette Bebrejdelser imod os, fordi vi ikke gennemfører Landboreformer, der er tilstrækkelige for Tid og Evighed, naar vi blot holder Banen fri for de yderligere Reformer, der maatte blive nødvendige i Tidens Løb. Og om de her fremsatte Reformforslag gælder det, at deres Gennemførelse vil skaffe tilstrækkelig Plads for selvstændig Landbrugsvirksomhed antagelig i de første 50 Aar, og at de efter denne Tids Forløb ikke vil præjudicere yderligere Reformer i samme Aand.

For at undgaa Misforstaaelse maa jeg endnu gøre opmærksom paa, at naar jeg hævder, at den her fore-

slaaede Reform vil være i Stand til at forhindre en Stigning af Jordpriserne for en længere Aarrække, tænker jeg kun paa Landet taget som en Helhed. Reformen vil derimod ikke hindre Forskydninger i det indbyrdes Værdiforhold mellem de enkelte Jordstykker.

V.

Den nugældende Jordejendomsret berettiger Jordejerne dels til at tilegne sig Jordrenten, dels til at spærre for Jordens Brug. Ved Gennemførelsen af de i det foregaaende fremsatte Reformforslag vil Jordejernes Magt i de nævnte Henseender blive saa stærkt begrænset, at en væsentlig Del af de Skavanker, som præger det nuværende danske Samfund, kan ventes afhjulpne.

Da Adgangen til at grunde en selvstændig Landbrugsvirksomhed ved Gennemførelsen af den her foreslaaede Reform vil blive væsentlig lettere end den nu er, vil der efterhaanden blive grundlagt en Mængde mindre Landbrug (smaa Gaardmandsbrug og større Husmandsbrug). En væsentlig Forøgelse af Produktionen af Næringsmidler til Befolkningens eget Forbrug vilde i første Række blive en Følge af Reformen. Samtidig med at den nuværende Eksport af Landbrugsprodukter bevares og eventuelt udvides, for at vi derigennem kan betale vor Indførsel fra Udlandet, vil den øgede Landbrugsproduktion i stigende Grad sætte Befolkningen i Stand til at ernære sig af sine egne Produkter og derved i væsentlig Grad overflødiggøre Indførselen af udenlandske Næringsmidler. Gennem den udvidede Planteavl, som den mere intensive Dyrkning

af Jorden vil lede ind paa, vil vi ogsaa kunne naa frem til delvis at overflødiggøre den Indførsel af fremmede Foderstoffer, som nu for Tiden spiller en saa stor Rolle i vort Landbrugs Økonomi.

En videre Følge af Reformen vilde være en Stigning af Arbejdslønnen, idet den lettere Adgang til Jorden vil medføre, at Arbejderne vil stille større Fordringer for Arbejde i andres Tjeneste. Den kroniske Arbejdsløshed vil efterhaanden ophøre, og den Del af vor nuværende Industri, der er baseret paa en lav Arbejdsløn, vil i Længden ikke kunne bestaa. Efterhaanden som den jordbrugende Befolkning vokser i Tal, vil der imidlertid paa Landet blive en ret betydelig Arbejdskraft til Raadighed i industrielt Øjemed paa den Tid af Aaret, da Landbrugsarbejdet for største Delen hviler, og det er da overvejende sandsynligt, at der i Landdistrikterne vil blive grundlagt Industribedrifter, som baseres paa denne Arbejdskraft. Reformen vil saaledes kunne give Anledning til en hensigtsmæssig Forbindelse af Landbrug og Industri, og efterhaanden som denne Udvikling skrider frem, vil Landdistrikternes Befolkning vokse jævnt, medens Byernes Befolkning, særlig Proletariatet, vil formindskes. Det er en Selvfølge, at den her skitserede Befolkningsforskydning fra By til Land, der er stik modsat den, som nu foregaar, vil høre en noget fjærnere Fremtid til, og at Staten ikke direkte kan gøre synderligt for at fremskynde den. Naar jeg her med faa Ord har antydnet denne Udvikling, der efter min Overbevisning med Nødvendighed vil indtræde, saa snart man gennem den her foreslaaede Reform giver hver enkelt Statsborger en

selvstændig Ret til Jorden, sker det kun for at paa-pege, hvilke vidtrækkende Følger Reformen vil faa*).

Reformen vil endvidere have heldbringende Virkninger for de offentlige Finansers Stilling. Naar det nemlig gøres lettere for Befolkningen ved eget Arbejde at skaffe sig sit Livsophold, vil Befolkningens Evne til at bære de til Stats- og Kommunalhusholdningens for-svarlige Førelse fornødne Skatter stige betydelig, saa meget mere som disse Skatter efterhaanden kan ned-sættes i samme Grad som de store Beløb, der nu ud-gives til offentlig Hjælp under forskellige Former (egentlig Fattighjælp, Statstilskud til Syge- og Arbejds-løshedskasser, Udgifter til Oprettelse af Statshusmands-brug o. s. v.) kan bortfalde som overflødige.

Ved Bedømmelsen af de her fremsatte Reform-orslag er det selvfølgelig af Vigtighed at klare sig, hvilken Indflydelse paa Jordpriserne Forslagenes Gen-nemførelse vilde faa. Jeg har som Maal for en Land-boreform sat en Retsordning, der aabner Befolkningen en lettere Adgang til Jorden, uden at Jordprisen stiger, og jeg ønsker ikke at gribe stærkere ind i de nuvæ-ende Jordejeres Stilling end der kræves for at naa dette Maal. Paa den anden Side kan det opstillede Maal ikke naas, uden at der paalægges de nuværende Jordejere visse Ofre. Min Opgave har derfor været at formulere et Forslag, der kunde have vidtrækkende Virkninger, og dog undgaa al unødvendig Haardhed

*) Om de ved en Landboreform tilvejebragte Betingelser for en Forbindelse af Landbrug og Industri henviser jeg iøvrigt til mine Afhandlinger i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1908 Side 269 ff. og 1909 Side 84 ff.

mod de nuværende Jordejere. Jeg vedkender mig de berømte Ord i Præmisserne til Forordningen om Forandring i Pengevæsenet af 5. Januar 1813: »Almenvellets sikre Vedligeholdelse kræver Opofrelser fra de enkelte«. Men jeg erkender samtidig, at det vilde være urimeligt og uforsvarligt at paalægge private Enkeltpersoner, der er ganske uskyldige i de nuværende uheldige Tilstande, større Ofre end der virkelig kræves af Almenvellet.

Jeg antager, at den paatænkte Reform til en Begyndelse vilde føre til en Sænkning af Jordpriserne, idet den vilde gøre en Del af Jordejerne tilbøjelige til at skille sig af med deres Jord; der er jo nu mangfoldige Jordejere, som holder paa Jorden i Haab om at kunne indkassere en Gevinst ved en Stigning af Renten, og naar dette Haab berøves dem, vil de blive tilbøjelige til at sælge. Den Sænkning af Jordpriserne, som antagelig i første Linje vil indtræde, vil dog sandsynligvis ret hurtig blive opvejet gennem den stærkere Efterspørgsel efter Jord, som Reformen vil foranledige. Enderesultatet vilde derfor efter mit Skøn blive det, at Jordpriserne for et længere Aaremaal vil kunne holde sig nogenlunde konstante og i samme Niveau som ved Reformens Indførelse. Et saadant Resultat vilde jeg anse for særdeles ønskeligt; Reformen vilde da betyde en lettere Adgang til Jorden for Befolkningens store Flertal, samtidig med at det privilegerede Mindretal, de nuværende Jordejere, vilde slippe nogenlunde skadeløst ud af Forholdet. Reformen vil altsaa vel som Helhed komme til at gaa ud over de nuværende Jordejere, men der vil dog ikke kunne blive Tale om, at

nogen Ejendomsbesidder kunde blive ruineret eller blot væsentlig svækket i økonomisk Henseende.

Gennemførelsen af de her foreslaaede Landboreformer vil forøvrigt have gavnlige Virkninger ogsaa i andre Henseender end de rent økonomiske. Den selvstændig arbejdende Bonde har fra gammel Tid været det danske Folks Kærne, og skulde helst vedblive at være det ogsaa i Fremtiden. En Bondebefolkning, hvis Kaar ligger lige langt fra overdreven Luksus og sløvende, nedværdigende Fattigdom, vil til alle Tider være det sundeste Grundlag for en Nations Liv, og jo mere vi gennem en Landboreform kan standse Plutokratiets og Proletariatets Vækst og Indflydelse, des bedre Betingelser vil vi skaffe til Veje for en sund politisk Udvikling og en frodig aandelig Kultur. Det vilde derfor være en Lykke for vort Folk, om der snart kunde opstaa Statsmænd og Politikere iblandt os, der vilde have Mod til at tage denne Sag op og tilstrækkelig Myndighed til at føre den igennem.
